

Chris Sigaloff en Taam Maas

Innovatie voor iedereen?

Design en Eindhoven

Evoluon, mogelijke thuisbasis van het Design Museum voor de Toekomst

De Nederlandse ontwerpsector maakt sinds 1980 (de opkomst van Dutch Design) furore, grotendeels dankzij Eindhoven, bekend als ‘epicentrum van design’. Hoogste tijd om deze parel een permanente plek te geven in het cultuurlandschap met een designmuseum/futurelab. Maar hoe zou zo’n museum eruit moeten zien? Wat verstaan we onder design? En hoe kan het bijdragen aan een betere samenleving en een betere toekomst?

Eind 2018 begon het balletje te rollen toen minister Ingrid van Engelshoven de Raad voor Cultuur om advies vroeg over nut en noodzaak van zo'n museum voor design. In Eindhoven leefde het plan al langer, maar nu lijken dan eindelijk alle seinen op groen te staan om het daadwerkelijk van de grond te krijgen.¹ Vanuit de gemeente Eindhoven werd begin 2019 de kwestie bij ons (kwartiermaker Chris Sigaloff en assistent Taam Maas, red.) neergelegd, om een verkenning te starten en tot een gedragen plan te komen. De afgelopen maanden hebben we de wensen en gedeelde ambities in de regio in kaart gebracht, de mogelijke samenwerking met nationale spelers onderzocht en bekeken wat internationaal toonaangevend zou kunnen zijn. Het museum zou namelijk niet slechts een museum moeten worden, maar een interactief toonlaboratorium/futurelab waarin de Nederlandse ontwerptraditie en ontwikkelkracht continu worden gepresenteerd, ervaren en onderzocht. Een plek waar Eindhoven de toekomst onderzoekt en ook innoveert, als katalysator voor Nederland en de rest van de wereld.

Eindhoven innovatiestad

Dat Eindhoven bekendstaat als het epicentrum van design komt niet uit de lucht vallen. De stad heeft een rijke geschiedenis van innoveren in zowel techniek als design. Grootse successen van onder andere Philips en DAF hadden een wereldwijde impact. Vroeger had Philips al het natuurkundig laboratorium: het NatLab, een beroemd voorbeeld van succesvol innovatief vermogen. Het was een van de beste R&D-centra in de wereld, waar onder andere de cd is ontwikkeld. Philips Corporate Design organiseerde in 1995 het project *Visions of the future*, waarin er al werd nagedacht over design voor de toekomst, ethische vraagstukken en de toepassing van fundamentele kennis in concrete producten. Het was destijds heel gebruikelijk om onbekende paden in te slaan en creatievelingen van over de hele wereld bij elkaar te halen om tot nieuwe inzichten te komen.

Eindhoven is op de schouders van deze reuzen gaan staan en heeft vast weten te houden aan het innovatieve karakter van de stad. In 2001 werd het NatLab omgevormd tot de High Tech Campus Eindhoven, een broedplaats van samenwerkende bedrijven en ondernemers met vandaag de dag

veel jonge startups. Het feit dat meer dan 50 procent van alle Nederlandse patentaanvragen daar vandaan komt, is tekenend voor de creatieve mentaliteit. Binnen de ontwerpsector is de stad vooral vermaard om haar rijke ecosysteem. De Design Academy en haar alumni zijn vermaard en ontwerpen de toekomst in alle uithoeken van de wereld. De Dutch Design Week trekt jaarlijks meer dan 300 duizend bezoekers en er is een levendige designcommunity van ontwerpers die in Eindhoven wonen en werken. Dutch Design heeft mede door het maatschappelijke engagement een bijzondere positie verworven die internationaal gezien en erkend wordt. Tezamen zorgen deze verschillende werelden voor een unieke infrastructuur binnen Eindhoven, waarmee de stad laat zien zichzelf te kunnen transformeren en zijn blik te kunnen richten op de toekomst.

Maar hoewel Eindhoven de laatste jaren een van de regio's is met de sterkste economische groei van Nederland, werd het tijdens onze verkenning ook duidelijk dat de transformatie nog verre van compleet is. Ondanks deze economische groei en het *trickle down*-effect dat dit met zich meebrengt, heeft de stad het hoogste armoede-cijfer van de provincie: 4,3 procent (ongeveer vijfduizend huishoudens) leeft onder de armoedegrens, waar dit in Noord-Brabant gemiddeld 2,1 procent is. Bovendien steeg het in Eindhoven sinds 2014 bijna 1 procent. Het lijkt er dan ook op dat de tweedeling tussen het Eindhoven van hightech en design aan de ene en de 'gewone' Eindhovenaren aan de andere kant steeds groter wordt, vooral door de sterke stijging van eerstgenoemde sector. Slechts een klein gedeelte van de bevolking is betrokken bij de innovatieve sector, wat een hoop achterblijvers creëert. Deze kloof was een van de belangrijke onderwerpen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2018. Op wat voor toekomst richt Eindhoven zijn blik dus door te blijven innoveren op het gebied van design, techniek en kennis? En is dat dan nog wel de toekomst van alle Eindhovenaren? En wat betekent dit voor de rol van design als motor voor innovatie?

Design als motor voor innovatie?

Als gevolg van de focus op economische groei – en het neoliberale klimaat van de jaren negentig – is het economisch perspectief binnen de →

designsector steeds dominanter geworden. De introductie van de term creatieve industrie in deze jaren gaf hier uiting aan alsook de grote bezuinigingen tijdens de periode waarin Halbe Zijlstra verantwoordelijk was voor het cultuurbeleid. Design krijgt er een nieuwe legitimering bij, namelijk door bij te dragen aan het vestigingsklimaat van een stad en aan de totstandkoming van 'slimme' producten. Noties als ondernemerschap, opschaling, marktdenken en innovatie doen daarmee hun intrede in het ontwerpveld. Design en technologie worden gezien als cruciale ingrediënten voor de kenniseconomie en daarmee tevens als de motor voor welvaart en welzijn voor iedereen.

Het innovatieverhaal van Eindhoven laat echter zien dat het geloof in deze kenniseconomie ietwat kort door de bocht is. Richard Florida gaf in *The new urban crisis* (2017) aan dat de groei van de creatieve klasse in steden ook heeft geleid tot een grotere tweedeling, meer ongelijkheid, meer segregatie en dus meer crisis. Woningen worden onbetaalbaar, en de kloof tussen de mensen die meedoen in de creatieve economie en zij die erbuiten vallen wordt steeds groter. 'It forced me to confront this divisive-ness', zegt Florida. 'I realised that we need to develop a new narrative, which isn't just about creative and innovative growth and clusters, but about inclusion, being a part of prosperity' (Wainwright 2017).

Design – en eigenlijk cultuur in het algemeen – zou om hierop een antwoord te kunnen bieden een zelfstandigere positie moeten innemen, waarin de focus op economische innovatie niet ten koste gaat van maatschappelijke innovatie; een én-én-positie die reflectie, kenniscreatie en kennisdeling mogelijk maakt. Design gaat – in al zijn verscheidenheid – per slot van rekening over de relatie tussen de mens en de maatschappij. Door design en technologie hebben wij onszelf continu getransformeerd en daardoor de wereld mooier en beter gemaakt, maar dikwijls ook slechter (zoals nu steeds nijpender zichtbaar wordt). Design is dan ook geen onafhankelijk en neutraal gereedschap dat onpartijdige oplossingen biedt, maar is medeverantwoordelijk voor de problemen van nu. Het kan leiden tot grotere uitputting van de aarde, tot grotere ongelijkheid tussen mensen en tot meer conflicten.

Nieuwe collectieve verhalen

Maar het ondervragende, wendbare ontwerp-perspectief is tegelijkertijd bij uitstek een middel dat ook tot betere inzichten kan leiden. Ontwerp bezit het vermogen om vernieuwing zichtbaar en beleefbaar te maken, nieuwe invalshoeken te genereren voor complexe maatschappelijke vraagstukken, kritische, ethische vragen te stellen, op zoek te gaan naar de achterliggende waarden en om nieuwe mogelijkheden te verbeelden waarmee in de praktijk kan worden geëxperimenteerd. Door bijvoorbeeld de vraag te stellen hoe we de toekomst voor ons willen zien, maakt ontwerpend onderzoek het mogelijk de toekomst niet klakkeloos te ondergaan, maar je er actief toe te verhouden. Zoals George Brugmans, directeur van de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam (IABR) en Marleen Stikker, directeur van Waag, terecht aangeven 'leidt ontwerpend onderzoek niet tot een blauwdruk, maar tot een ontwerp dat verbeeldt wat we kunnen willen' (Brugmans et al. 2019). Ontwerp structureert alles om ons heen en schept nieuwe mogelijkheden om relaties aan te gaan met de wereld, anderen en onszelf. Zo komen we tot een vorm van interactie waarin mensen niet louter consument of object van beleid zijn, maar zelf betekenis geven aan hun leven, hun toekomst, hun omgeving en aan de buurt en stad. Dit cultureel vermogen van de ontwerp-praktijk geeft het de potentie om de essentiële broedplaats voor vernieuwing te zijn: de culturele R&D van de samenleving.

Eindhoven probeert al jaren deze kracht van design in te zetten om maatschappelijke vraagstukken in de stad aan te pakken – denk bijvoorbeeld aan het programma *De Datastudio*,² waarbij vanuit een ontwerp-perspectief een alternatief werd geboden op het dominante narratief van de 'slimme stad' – maar die pogingen zijn voornog minder zichtbaar. Ontwerp wordt in de publieke opinie nog te vaak opgevat als slechts een collectie van mooi vormgegeven producten gemaakt door individuele kunstenaars, als iets voor de elite. Dit misverstand werkt een kloof tussen de creatieve klasse en de bewoners van de stad in de hand.

Het is de hoogste tijd dat design nieuwe collectieve verhalen ontwerpt waarmee bewoners zich kunnen identificeren en waaraan ze kunnen deelnemen. Dit biedt meer ruimte voor maat-

schappelijke innovatie en gaat zo de tweedeling in de stad tegen. Dat is dan design waarin burgers zelf in de hoofdrol terechtkomen in plaats van als bijfiguur of als consument dienen, en dat ruimte creëert voor kritische reflectie en experiment. In zo'n scenario wordt het voor bewoners mogelijk om zelf creatieve oplossingsrichtingen aan te dragen. Niet zozeer om problemen op te lossen, maar om zich er actief toe te verhouden. Het maakt het mogelijk om zelf de toekomst mede vorm te geven en vragen te stellen zoals 'wie zijn we?', 'waar willen we naar toe?', en 'hoe komen we daar?' Burgers worden aangesproken op hun inzichten omtrent allerlei maatschappelijke kwesties, zoals de steeds groter wordende afvalproblematiek, de groeiende eenzaamheid, de invloed van kunstmatige intelligentie. Zo kunnen we gezamenlijk stappen zetten, zonder precies te weten waar we uitkomen. Maar wel stappen die mogelijk echt buiten de bestaande kaders treden, de kaders zelfs bevragen en mogelijk leiden tot daadwerkelijke innovatie.

Design Museum voor de Toekomst

Om het bovenstaande potentieel van design te kunnen benutten is er behoefte aan een nieuwe, centrale plek. Een plek waar de ontwerpkracht verbonden wordt aan de publieke en de private wereld zodat er op een onbegrensde manier over de vraagstukken van de toekomst kan worden nagedacht, gesproken en ze kunnen worden gevisualiseerd. Daartoe stellen wij het Design Museum voor de Toekomst voor. Een museum nieuwe stijl dat werkelijk inclusief is, waar diverse werelden samenkomen en waar iedereen wordt uitgenodigd om de toekomst te ontwerpen.

Om deze inclusiviteit te bevorderen richt het museum zich niet op design en technologie als disciplines, maar ziet ze deze als voedingsbronnen om tot een betere samenleving te komen. We hanteren een *outside in*-perspectief in plaats van het *inside out*-perspectief, waarbij de maatschappij de grootste bron van inspiratie is. Zo is het goed voorstelbaar dat we zullen starten door samen met een deel van de Eindhovenaren de leidende thema's te bepalen.

Om vervolgens daadwerkelijk nieuwe perspectieven op de toekomst te kunnen bieden, staat het museum open voor meerstemmigheid en neemt het heel bewust geen vast standpunt in. We zijn erop gericht om de nog stille stemmen

Het Design Museum voor de Toekomst in wording.
Vormgeving:
HeyHeydeHaas

hoorbaar te maken. Zo ontstaat er ruimte voor dialoog en debat, wat ons helpt ons voor elkaar open te stellen en elkaar te leren respecteren. Het Design Museum voor de Toekomst stimuleert daarmee een multi-, interdisciplinaire en hybride kruisbestuiving tussen iedereen die samenkomt ongeacht zijn of haar achtergrond: denkers en doeners, oud en jong, uit zowel de kunst- en cultuurdisciplines als de wetenschap, de gehele bevolking, het onderwijs, het bedrijfsleven en de kennisintensieve maakindustrie. Hoe mooi zou het zijn als dat juist in de innovatiestad Eindhoven plaatsvindt. En wie weet wordt innovatie wellicht zo toch nog voor iedereen. ●

Literatuur

- Brugmans, G. en M. Stikker (2019) 'Zonder creativiteit geen toekomst'. In: *NRC Handelsblad*, 15 juni.
- Colomina, B. en M. Wigley (2016) *Are we human? The design of the species*. Zürich: Lars Müller.
- Engelshoven, I.K. van (2019) *Uitgangspunten cultuurbeleid 2021-2024*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Florida, R. (2017) *The new urban crisis: how our cities are increasing inequality, deepening segregation, and failing the middle class – and what we can do about it*. New York: Basic Books.

Wainwright, O. (2017) "'Everything is gentrification now': but Richard Florida isn't sorry". Op: www.theguardian.com, 26 oktober.

Noten

- 1 In de recent gepresenteerde uitgangspuntenbrief van de minister voor de cultuurperiode 2021-2024 staat dat zij 1 miljoen euro per jaar reserveert voor een 'Futurelab design en technologie' (Engelshoven 2019, 24).
- 2 www.datastudio-eindhoven.nl/

Taam Maas is freelance creatief producent en projectontwikkelaar, afgestudeerd aan de opleiding Interdisciplinary Arts te Maastricht

Chris Sigaloff is zelfstandig adviseur op het snijvlak van cultuur en samenleving en kwartiermaker voor het nieuwe Design Museum voor de Toekomst. Fotografie: Giorgos Gripeos